

Súčasný stav a perspektívy likvidácie tuhého komunálneho odpadu v Bratislave

Hlavné mesto Slovenska ako silne urbanizovaný priestor, so svojimi asi 420 000 obyvateľmi a súčasnou skladbou priemyslu, produkuje široký sortiment odpadov, ktoré sa líšia možnosťami recyklácie, toxicitou, rozmermi atď. V tomto príspevku sa sústreďujeme len na súčasný stav a perspektívy likvidácie domového odpadu.

Tvorba odpadu všeobecne úzko súvisí so stupňom rozvoja spoločnosti (tab. 1). Množstvom vyprodukovaného tuhého komunálneho odpadu na obyvateľa za rok (asi 270 kg) patríme k vyspelým krajinám, pričom sa podľa spracovaných analýz očakáva čiastočný nárast jeho tvorby.

Odvoz a likvidáciu domového odpadu na území Bratislavy zabezpečuje podnik Odvoz a likvidácia odpadu. Konečnou fázou likvidácie je spaľovanie v spaľovni, ktorá za-

čala prevádzku r. 1977 ako prvá svojho druhu v našej republike. Likviduje sa tu aj odpad z podnikov, ktorý má podobný charakter ako komunálny odpad (tab. 2).

Kapacita bratislavskej spaľovne je 132 600 t. r⁻¹. Využíva sa približne na 87 %, čo možno v súčasnosti, vzhľadom na jej havarijný stav, považovať za maximum. Vedľajšie produkty spaľovacieho procesu, škvaru a popolček (ca 30 000 t. r⁻¹) treba skládkovať. V Bratislave ani mimo jej územia nie sú však na to vybudované dostatočné kapacity (v súčasnosti sa používa skládka v Stupave). Neexistuje tu ani havarijná skládka tuhého odpadu. Aj technický stav zariadení spaľovne je podľa analýzy z r. 1990 havarijný, plynne exhaláty sa emitujú priamo do ovzdušia bez potrebného predčistenia (s obsahom SO₂, NO_x, chlorovodíka, fluorovodíka, dioxí-

nov, ťažkých kovov a iných škodlivín).

Spaľovňa má životnosť približne do r. 1994 a pretože sa ani po niekoľkoročnom úsilí nepodarilo vybudovať skládku, súčasná situácia v likvidácii tuhého komunálneho odpadu je alarmujúca. Ani pri krátkodobom výpadku v prípade havárie nemá Bratislava zabezpečený náhradný spôsob likvidácie tohto odpadu.

Ak si uvedomíme, že domový odpad obsahuje celé spektrum infekčných zárodkov, baktérií, parazitov, plesní i vírusov a ak zohľadníme i negatívnu úlohu ich nosičov (vtákov, hlodavce), predstava apokalypsy je priam hotová. Niektoré patogénne zárodky prežívajú totiž vo vhodnom prostredí i dlhšie obdobie, napr. *Escherichia coli* v pôde 7 mesiacov, vo vode viac ako rok, *Salmonella typhi* v kuchynskom odpade až

Tab. 1. Tvorba tuhého domového odpadu podľa stupňa rozvoja spoločnosti

	Málo rozvinuté krajiny	Rozvojové krajiny	Vyspelé krajiny
Množstvo [kg/obyv./deň]	0,4—0,6	1,1—1,98	1,54—3,97
Hmotnosť [kg·m ⁻³]	160—320	110—210	65—210
Skladba [%]			
Papier	1—10	1—40	15—40
Sklo, keramika	1—10	1—10	4—10
Kovy	1—5	1—5	3—13
Textil	1—5	2—10	2—10
Plastické hmoty	1—5	2—6	2—10

(podľa S. J. Cointreau: Environmental Management of Urban Solid Waste in Developing Countries, A Project Guide, Washington, D. C., World Bank, jún 1982)

Tab. 2. Množstvo odpadu spaľeného v bratislavskej spaľovni od začiatku jej existencie

Rok	Tuhý domový odpad [t]	Priemyselný odpad [t]
1977	40 956	260
1978	77 534	2 807
1979	86 290	7 257
1980	87 300	7 343
1981	85 567	9 262
1982	93 464	12 040
1983	69 559	8 580
1984	99 641	8 854
1985	105 009	9 467
1986	103 766	10 327
1987	103 254	11 473
1988	87 358	3 984
1989	104 177	4 766
1990	102 908	1 375

115 dní, Clostridium tetani v pôde mesiace až roky atď. Na základe spomínanej analýzy sa dospelo k záveru, že likvidácia tuhého komunálneho odpadu sa musí vyriešiť do r. 1994 spôsobom prijateľným i z hľadiska ochrany životného prostredia, s maximálnym dôrazom na minimalizáciu vplyvov na jeho jednotlivé zložky.

Začal sa skúmať najprogressívnejší svetový trend v likvidácii TKO — separácia u producenta (obyvateľa) s následným využitím v spracovateľských zariadeniach. Tento spôsob nie je však ani vo svete celkom bežný, využíva sa len lokálne, maximálne regionálne a v krajinách s vyspelým ekonomickým potenciálom. V správe Valného zhromaždenia OSN „Využívanie komunálneho odpadu ako zdroja energie“ z 1. 3. 1990 sa konštatuje, že „recyklácia separáciou u spotrebiteľa a mechanická separácia materiálov zmiešaného tuhého odpadu má iba ohraničené uplatnenie pre neisté využitie vytriedených materiálov na trhu. Recyklovanie 5—20 % tuhého komunálneho odpadu sa zdá byť v súčasnosti limitom“.

Naše i zahraničné skúsenosti potvrdzujú, že množstvo recyklovaného odpadu možno ovplyvniť ekonomickými alebo legislatívnymi opatreniami, pre spracovateľský prie-

mysel sú však výhodnejšie odpady priamo z výroby, lebo majú stabilné zloženie a je malá alebo žiadna pravdepodobnosť ich kontaminácie nežiadúcimi prísadami.

Najčastejšie recyklovanými materiálmi vo vyspelých civilizovaných krajinách sú hliník, papier a sklo (tab. 3). V Holandsku sa r. 1986 pohybovalo recyklovanie všetkých druhov odpadu (i z priemyslu) okolo 35 %, pre rok 2000 je zámer až 55 %, zvyšok sa skládkuje, resp. spaľuje.

U nás sa zberom a výkupom druhotných surovín zaoberá podnik Zberné suroviny, ktorý má bohaté skúsenosti okrem iného aj v problematike odbytu jednotlivých druhov surovín pre spracovateľský priemysel (tab. 4). Z praxe tohto podniku vieme, že bez problémov je jedine odbyt železného šrotu a v poslednom období sa zlepšila situácia v odbere skla.

Malá som možnosť zoznámiť sa aj s koncepciou likvidácie tuhého domového odpadu, ktorú vypracoval Magistrálny úrad v Prahe pre územie hlavného mesta. Dá sa povedať, že ich súčasná situácia je podobná bratislavskej v tom, že existuje jediný spôsob likvidácie TKO — skládkovanie — a horšia v tom, že kapacita skládky sa vyčerpá už do r. 1992. Túto havarijnú situáciu má

vyriešiť výstavba spaľovne v Malešiciach. V rámci preverenia možnosti zavedenia separovaného zberu v domácnostiach, uskutočnil podnik Pražské komunikácie po dohode s Ministerstvom životného prostredia ČR a Magistrátom hl. m. ČSFR Prahy experimentálny zber triedeného odpadu vo vybranom území sídliska od 26. 12. 1990 do 31. 3. 1991. Podkladom na tento pokus bolo rozhodnutie Magistrátu Prahy z júna 1990, vyplývajúce z požiadavky minimalizovať exhaláty z pripravovanej spaľovne, konkrétne zo skupiny dioxínov vznikajúcich pri spaľovaní umelých hmôt. Experiment sa uskutočnil v spolupráci so západonemeckou firmou, ktorá poskytla umelohmotné zberné nádoby. Týkal sa 4100 domácností a bol zameraný na separáciu bioodpadu, papiera, skla a plastických hmôt.

Bioodpad odoberal Štátny majetok Praha, ktorý ho využíval na výrobu krmnej pasty. Sklo a papier odoberal podnik Zberné suroviny. Spracovateľa odpadových plastov sa nepodarilo v ČSFR nájsť. V zahraničí, kam odpad ponúkli, požadovali triediť umelé hmoty ešte na ďalšie 3 frakcie a ani napriek tomu ich nevedeli spracovať, vzhľadom na zvýšený podiel PVC v plastoch vyrábaných v ČSFR. Podotýkam, že ani Štátny majetok Praha,

Tab. 3. % najčastejšie recyklovaných materiálov z ich celkovej ročnej produkcie

Štát	Hliník	Papier	Sklo
Holandsko	40	46	53
Taliansko	36	30	25
Japonsko	32	51	17
Francúzsko	25	34	26
Veľká Británia	23	29	12
Rakúsko	22	44	38
Švajčiarsko	21	43	46
Švédsko	18	42	20
USA	28	27	10

(podľa: C. Pollack, Mining Urban Wastes: The Potential for Recykling, Worldwatch Paper 76, apríl 1987)

Tab. 4. Množstvo a druhy surovín vykúpených r. 1987 podnikom Zberné suroviny

Druh	SR [t.r ⁻¹]	Bratislava [t.r ⁻¹]
Železný šrot	162 647	80 223
Zberový papier	116 430	57 892
Sklo celkom	19 136	7 289
Sklo separ. zber	2 146	1 481
Textil	4 662	1 808
Guma	6 539	2 798
Plasty	4 184	2 756
Olovo	4 629	1 798
Meď	2 323	888
Hliník	478	222
Zinok	5 200	5 100

ani Zberné suroviny nemali o vytriedené frakcie záujem a odoberali ich až na príkaz Magistrátu a len počas trvania experimentu. Naproti tomu spolupráca s občanmi a ich ochota triediť TKO bola veľmi dobrá. Experimentom sa opäť potvrdilo, že podstata problému zavedenia separovaného zberu je v jeho tzv. koncovke — v absencii spracovateľského priemyslu vytriedených frakcií. Vyriešiť tento problém, zdá sa, nie je v možnostiach jednej komúny — obce.

Problematikou zníženia zafarženia životného prostredia TKO podstatným rozšírením zberu, výkupu a spracovania druhotných surovín sa zaoberala aj vláda Slovenskej republiky na svojom zasadnutí 19. 3. 1991. Konštatovala, že v podiele spracovaných surovín v porovnaní s vyspelými krajinami zaostávame. Uznesením č. 100/90 rezortným ministerstvom súčasne ukladá vypracovať programy, štúdie a predpoklady na systémové znižovanie množstva odpadu, na recykláciu plastov, overenie rozšírenia separovaného zberu druhotných surovín a problémových látok a iné úlohy s termínom plnenia jún 1991 — jún 1992.

Koncepcia likvidácie tuhého komunálneho odpadu z územia Bratislavy berie tieto dôvody do úvahy a vychádza z predpokladov:

- vyhovujúci spôsob likvidácie TKO sa musí začať k 1. 1. 1994;
- minimalizovať množstvo produkovaného odpadu zavedením separácie u pôvodu;
- zvyšok po vytriedení likvidovať spaľovaním v spaľovni, vybavenej potrebnými čistiacimi zariadeniami (na ochranu ovzdušia, vody a pôdy);
- zvyšok po spaľovaní procese a čistení splodín ukladať na riadenú skládku až do jeho možného ďalšieho využitia v priemysle alebo nezávadnej inertizácie.

Pri konečnom rozhodnutí sa prihliadalo na určité obmedzenia:

- k 1. 1. 1994 nie je možné zabezpečiť odbyt separovaných frakcií u spracovateľov druhotných surovín v ČSFR;
- na území Bratislavy prakticky nemožno umiestniť skládku škvary a popolčeka; tento problém sa musí doriešiť v spolupráci so širším regiónom na základe vzájomnej výhodnosti.

Zo spomínaných dôvodov prijala mesto rozhodnutie riešiť likvidáciu tuhého komunálneho odpadu v dvoch etapách.

V prvej etape sa ráta s vybudovaním spaľovne, ktorá kapacitou pokryje celú produkciu domového odpadu v Bratislave a bude čiastočne saturovať i potreby širšieho regiónu ako protislužbu za poskytnutie vhodnej lokality na skládkovanie škvary a popolčeka i havarijnej skládky odpadov. Do prevádzky by mala byť uvedená k 1. 1. 1994.

V druhej etape, v nadväznosti na postupné riešenie zásadných problémov pri separovanom zbere, vybuduje sa systém triedenia odpadov a zároveň spracovateľské kapacity. Táto etapa bude trvať (podľa okolností) pravdepodobne i viac rokov.

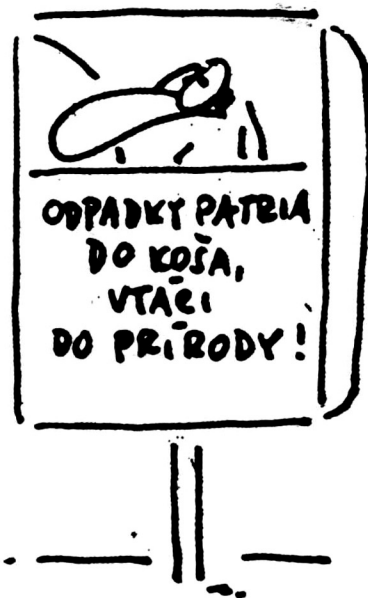
* * *

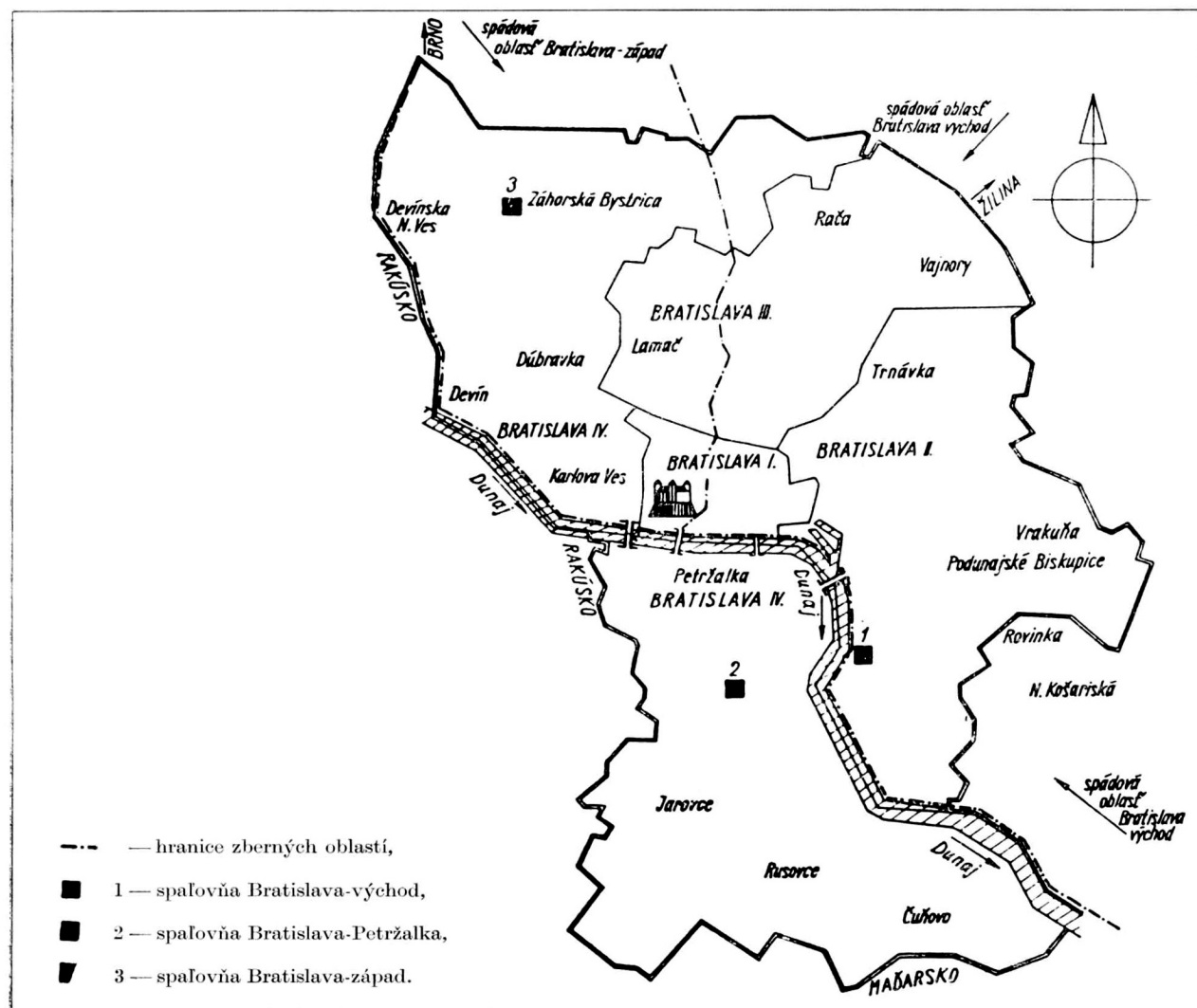
Kritický stav v likvidácii odpadov, a nielen komunálnych, nastal hlavne preto, že sa tento problém v minulosti z rôznych príčin dôsledne neriešil. Čiastočným východiskom je nový zákon o odpadoch, ku ktorému spracovala Slovenská komisia pre životné prostredie návrhy vykonávacích predpisov a veľmi kvalitný Katalóg odpadov. Ich schválením by sa mali zaplniť základné terminologické a legislatívne medzery na úseku tvorby a likvidácie odpadov na Slovensku.

Tatiana Mažárová

Literatúra

- Jurkovič, M., 1990: Spaľovanie odpadov v Bratislave ako samostatná problematika likvidácie produkovaných odpadov. Územno-plánovací podklad pre riešenie manipulácie využitia a zneškodňovania tuhých odpadov v Bratislave.
- Koncepcie manipulácie, využívania a odstraňovania odpadov z územia hl. mesta SR Bratislavy. Úrad ŽP mesta Bratislavy, 1991.
- Parráková, E., 1990: Hygienické aspekty tvorby, manipulácie a likvidácie odpadov. Územno-plánovací podklad pre riešenie manipulácie využitia a zneškodňovania tuhých odpadov v Bratislave.
- Suchánek, F., 1990: Urbanistické a ekologické aspekty súčasného stavu manipulácie a likvidácie odpadov v Bratislave a na území Západoslovenského kraja. Územno-plánovací podklad pre riešenie manipulácie využitia a zneškodňovania tuhých odpadov v Bratislave.

I. Rozdelenie územia veľkej Bratislavy a spádových obcí na tri zberné oblasti s určením lokality spaľovní.

Likvidácia domového a priemyselného odpadu mesta Bratislavy

Zber a likvidácia domových a priemyselných odpadov v mestských aglomeráciách je jednou z podstatných úloh v oblasti sanitarnej techniky, ktorú musia riešiť mestské úrady. Bratislavská spaľovňa má pred ukončením životnosti a nestačí spracovať komunálny odpad z veľkej Bratislavy.

V oblasti spracovania odpadov poznáme síce základné spôsoby jeho odstraňovania, optimálne riešenie však závisí od zázemia aglomerácie (ak je intenzívne poľnohospodárske, je vhodná fermentácia-kompostovanie, inak spaľovanie). Množstvo a zloženie odpadu závisí od počtu obyvateľov, ich rozmiestnenia,